

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Дус-Дагская средняя общеобразовательная школа Овюрского кожууна»

«Согласовано»
Зам. директора по УВР
Седен-оол С.В. / Седен-оол С.В./
« 31 » августа 2023 г

«Утверждаю»
Директор школы
Приказ № *230*
Ш / Шарый-оол С.А./
« 31 » *08* 2023г

**РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
по родному языку, 3 класс**

Уровень образования: начальное общее образование

Количество часов в год 68, в неделю 2

Уровень: базовый

Программа разработана на основе авторской программы Ш.Ч. Сат, Н.Ч. Дамба, Н.М. Ондар

Учебник: Тыва дыл, 3 класс: учебник / Ш.Ч. Сат, Н.Ч. Дамба, Н.М. Ондар – Кызыл:

Национал школа хогжудер институт, 2021.

Составитель: Сурат Алдын-Сай Алексеевна

Дус-Даг - 2023 г.

Тыва дылда ооредилге программазын шингээттингенинин чижек туннелдери.

Торээн дылды ооренгенинин туннелинде оореникчилер тыва дылды чон аразында харылзажырынын болгаш национал культуразынын кол

херексели деп медресеп билген турар ужурлуг. Ынчангаш уругларнын торээн дылынга эки хамаарылгазы, дылды шын, частырыг чок ажыглапбилиринден хамааржыр. Тыва дыл уругларга ооредилгенин кол дозу база даап боданыышкынынын, медресеп билиишкининин, чогаадыкчы чоруунсайзырадырынга кол херексел болур.

Тыва дылды ооренип турар уеде оореникчилер аас – биле болгаш бижимел харылзаалыг чугаага бодунун чогаадыкчы чоруун ажыглап, херек медээ - дыннадыгны, ооредилге даалгаларын кууседиринге янзы-буру номнардан (ооредилге номнары, энциклопедия, словарьлар, солун- сеткуулдерден) тып ооренир.

Торээн дылды ооренгенинин туннелинде оореникчилерниё чаа ооредилге материалын оорениринге сонuurгалы бедип, тыва дылды улаштыр бедик чадага оорениринин дозу болур.

Кижидилге талазы-биле алырга, уруглар чугаа культуразыныё чурумунга, аас чугаазынга, торээн дылынга хамаарылгазы чоннун сагыш- сеткилинин бедик кодурлуушкунунун херексели деп билип алыр ужурлуг.

3-ку классты доозуп тура тыва дылда программаны билип алганынын планнатынган туннелдери.

Личностуг.

оореникчилернин ооренип алган турар билиглери:

- Тыва дылды боданырынын болгаш чон аразында харылзажырынын эн-не кол херексели деп медресеп билири.

- ооредилгенин чедиишкинниг болурунун чылдагаанын тып билири;

- Тыва дылды билири дээрге-ле национал культуранын чоргааралы болур.

- Кижилернин угаан-бодалын болгаш сагыш-сетклин илередир дылдын ангы-ангы хевирлерин сайзырадып билири

- Чоннун аас-чугаазынын аялгаларынче кичээнгей салып билири.

- Тыва дылга сонuurгалы бедип, ону хандыр ооренири болур.

- Аас болгаш бижимел чугаага дылды кайы хире билирин боду хынап билири болур.

- ооредилгеже, эртем – билигже чуткулдуу;

Оореникчилерге хевирлеттинер билиглер:

- Торээн дылын камнап билир болгаш оон сайзыраарынга бодунун улуг-хуузун киириштирип турарын медресеп билири.

- Тыва дылды эстетиктиг овор-хевирнин кижизиттинеринге, кижилер аразында харылзаанын дозу кылдыр шилип алыры болур.

Предметтиг.

Оореникчилернин ооренип алган турар билиглери:

- шын бижилгезин ооренип алганы состерлиг 45—55 хире состуг созуглелди чараш хол-ужуу-биле чазыг чокка дужуруп азы адап бээрге

бижири, анаа херек таварылгаларда улуг секти, айтырыг болгаш кыйгырыг демдектерин шын салыры;

- фонетиктиг сайгарылганы кылыры: демдектерин шын салыры; чарары, ажык болгаш ажык эвес уннерни ылгап, состерде уннерни болгаш ужуктерни шын тодарадып билири;

- состерни тургузуг талазы-биле сайгарып билири (дазыл, чогаадылга, оскертилге кожумактарын ылгаар);

- чугаа кезектерин болгаш оларнын грамматиктиг демдектерин (чуже адынын санын, падежин, кылыг созунун уелерин) билири;

- домакта состернин аразында харылзаазын тургузар, оларны сос каттыжышкыннарын-га чарар;

- домактарнын бодун синтаксистиг сайгарылгазын кылыр: чугаалаар сорулгазынын аайы-биле оларнын янзызын тодарадыр, чугула болгаш ийиги черге кежигуннерин ангылаар, оларнын аразында харылзаазын айтырыглар дузазы-биле тургузар;

- коллективтии-биле тургускан план езугаар 45—50 хире состуг эдертиг болгаш чогаадыг бижиир.

Оореникчилернин ооренип алыр аргалары.

- Тыва дылда синоним, антоним состерни деннеп тургаш тып билири;

- Бердинген состун долу фонетиктиг сайгарылгазын кылып билири;

- Бодунун кылган ажылын долuzu-биле хынап, бодунга демдекти шын салып билири;

- Чогаадыг бижип тургаш бодунун узел-бодалын долuzu- биле бодунун состери-биле аас болгаш бижимел хевирге дамчыдып билири;

- Домакта состернин аразында харылзаазын тып, оларны сос каттыжышкыннарынга чарып билири;

- Домактын синтаксистиг сайгарылгазын кылып билири;

- Чугаа кезектерин тып, ангылап билири;

- Орфографтыг частырыг туруп болур черни сос иштинден тып билири;

Чогаадыкчы ажылдар.

Оореникчилернин ооренип алган турар билиглери:

- План езугаар созуглелди тургузуп билири;
- Бердинген чуруктарга чогаадыгларны тургузуп чогаадып билири;
- Даалгаларлыг мергежилгелерни шын, медеделдиг кылып билири;
- Тыва дыл кичээлдеринде билиглерин херек кырында чогаадыкчы ажыл уезинде, бодалдарын илередирде, аас болгаш бижимел чугаа уезинде ажыглап билири;

Оореникчилернин ооренип алыр аргалары:

- Бодунун чогаадыынга чурук чуруп билири;
- Дылдын дурумнерин ажыглап тургаш бодунун бодалдарын илередип билири;
- Домактарда кылган частырыгларны тып, эдип билири.
- Эгезин берген чугааны улаштыр чогаадып билири;

МЕТАПРЕДМЕТТИГ

Регулятивтиг

Оореникчилернин ооренип алган турар билиглери:

- Кичээлде кандыг сорулга салдынганын билген турар.

Кичээлдин сорулгаларынга хамаарыштыр бодунун кылыр ужурлуг ажылдарын планнап алыры.

- Бодалгалар бодаарда кандыг аргалар ажыглаарын медеделдиг шилип алыр ужурлуг.

- Ооредилге уезинде берген даалгаларны дес-дараалаштыр база алгоритм езугаар кылып билир ужурлуг.

- Бодунун болгаш эжинин орфографтыг болгаш бижик демдектеринге кылган частырыгларын база боду бодун хынап билир ужурлуг.

Оореникчилернин ооренип алыр аргалары:

- Башкы-биле демниг ажылдажышкын уезинде бердинген темага чаа сорулгаларны салып билири;

- Кылган ажылдарынга болгаш ажыл уезинде бот хыналданы шын кылып турарын сайгарып, шинчилеп билири;

- Бодунун ажылын планнап билири;

Ооредиглиг

Оореникчилернин ооренип алган туар билиглери:

- Ооредилгеге херек билиглери энциклопедияларны, словарьларны, справочниктерни, ооредилге номнарын, Интернетти ажыглап тургаш

тып билири;

- Тыва дылда схемаларны, модельдерни, демдектерни ажыглап билири;

- Белен таблица, схемаларны, созуглелдерни долдуруп билири;

- Дылда уннерни, ужуктерни, состун кезектерин, домак кежигуннерин, бодуун домактарны тып, анализтеп, сайгарып, деннеп, болуктеп

билири;

- План езугаар ооренген материалды болуктеп, туннеп билири;

- Номчаан созуглелдеринден кол утка илередип туар домактарны тып билири;

- Состерде орфограммаларны тып билири;

Оореникчилернин ооренип алыр аргалары:

- Херек билиглери библиотекалардан, ооредиглиг литературадан болгаш Интернеттен тып билири;

- Медерелдиг болгаш хостуг аас болгаш бижимел чугааны тургузуп билири;

- Логиктиг угаап боданыышкынын аас болгаш бижимел чугаага шын тургузуп билири;

- Алган медээлерни критиктиг унелеп билири;

Коммуникативтиг

Оореникчилернин ооренип алган туар билиглери:

- Чугаанын диалог хевирин билири.

- Эжи-биле ажылдап тургаш кайы арга шын дээрзин эжинин узел-бодалы-биле деннештирип тургаш ниити туннел ундуруп шыдаар ужурдуг.

- Оореникчилер аразында сумележип тургаш ниити туннеди ундуруптери

- Бодунун узел-бодалын илередип билири.

- Билдинмес чуул бар болза катап айтырып тургаш билип алыр аргалыг.

- Бот-боттарынын аразында хынажып база кошкак ооренир эштеринге дуза кадып шыдаар ужурлуг.

Оореникчилернин ооренип алыр аргалары:

- Салып алган сорулгаларын чедип алырда оске кижилернин узел – бодалдарын база дыннап, унелеп билири;

- Уруглар боттарынын аразында дузалажып тургаш бот-боттарынын аразында хыналданы шын чорудуп билири;

- Аас чугаага ооренип алган билиглери шын ажыглап билири;

- Эжинге дамчыдар херек медээни долу болгаш дес-дараалашкак кылдыр дамчыдып билири;

Тыва дылда чыл тончузунде оореникчилернин билип алган турар ужурлуг билиглери.

Оореникчилернин ооренип алган турар билиглери:

- Тыва дылды боданырынын болгаш чон аразында харылзажырынын эн-не кол херексели деп медресеп билири.

- Ооредилгенин чедишкинниг болурунун чылдагаанын тып билири;

- Состун тургузуу: дазыл, чогаадылга, оскертилге кожумактары;

- Чугаа кезектери: чуве ады, демдек ады, кылыг созу, эдеринчилер;

- Домак кежигуннери: чугула болгаш ийиги чергенин кежигуннери.

- Коллективтии – биле тургускан план езугаар 45-50 хире состуг эдертиг болгаш чогаадыг бижиир.

- Тыва дыл кичээлдеринде билиглери херек кырында чогаадыкчы ажыл уезинде, бодалдарын илередирде, аас болгаш бижимел чугаа

уезинде ажыглап билири;

- Ооредилге уезинде берген даалгаларны дес-дараалаштыр база алгоритм езугаар кылып билер ужурлуг.

- Ооредилгеге херек билиглери энциклопедияларны, словарьларны, справочниктерни, ооредилге номнарын, Интернетти ажыглап тургаш

тып билири;

- Эжи-биле ажылдап тургаш кайы арга шын дээрзин эжинин узел-бодалы-биле деннештирип тургаш ниити туннел ундуруп шыдаар ужурлуг.

Оореникчилернин ооренип алыр аргалары:

- Чугаа кезектерин тып, ангылап билири;

- Орфографтыг частырыг туруп болур черни сос иштинден тып билири;

- Торээн дылын камнап билер болгаш оон сайзыраарынга бодунун улуг-хуузун кириштирип турарын медресеп билип, эстетиктиг овор-

хевирнин кижизиттинеринге, кижилер аразында харылзаанын дозу кылдыр шилип алыры болур.

- Дылдын дурумнерин ажыглап тургаш бодунун бодалдарын илередип билири;

- Медерелдиг болгаш хостуг аас болгаш бижимел чугааны тургузуп билири;

ПРОГРАММА. 3-ку класс.

Фонетика, грамматика, шын бижилге болгаш чугаа сайзырадылгазы

КАТАПТААШКЫН. Уннер болгаш ужуктер (бо темага хамаарышкан ажылдарны ооредилге чылынын дургузунда чорудар). Ажык болгаш ажык эвес уннер, оларны ужуктер-биле демдеглээри. Состун дазылын тодарадыры. Торел состер тывары. Состерни кожурери.

Состернин слог болгаш ун-ужук анализи, состерни хажыдыышкын чок, ужуктер кагбайн, ужуктер солувайн, бижип чанчыгарынга оон ужур-дузазы.

Дакпырлап бижиир ажык эвес уннер.

Дулей (куштуг болгаш кошкак), ыткыр кошкак ажык эвес уннерни шын бижири.

Ъ (кадыг демдек) хереглээри.

Домак. Домактын чугула кежигуннери.

СОСТУН ТУРГУЗУУ. Состун уткалыг кезектеринин дугайында ниити билиг: дазыл, чогаадылга болгаш оскертилге кожумактары.

Дазыл, чангыс дазылдыг состер. Оскертилге кожумаа.

Тургузуу бодуун состернин оскертилге кожумактарын тып билири.

Чогаадылга кожумаа. Бодуун тургузуглуг состернин чогаадылга кожумактарын тып билири.

Состерге чогаадылга болгаш оскертилге кожумактарынын дес-дараалашкаа.

Сос иштинге тт, нн, кк деп дакпырлаан уннернин ужуктерин бижири.

Тып, тик, ток, тырт, теп, тут деп состерни болгаш оларнын уткалыг хевирлерин шын бижири.

ЛЕКСИКА. Состун лексиктиг утказын тодарадыры. Кожурген болгаш хой уткалыг состер тывары. Оларны чугаага шын ажыглап билири.

ЧУГАА КЕЗЕКТЕРИ. Чугаа кезектери-биле ниити таныжылга: чуве ады, демдек ады, кылыг созу, ат орну, наречие, сан ады, эвилелдер, эдеринчилер, артынчылар.

ЧУВЕ АДЫ. Чуве ады, оон утказы, айтырыглары. Чуве адынын саннарга оскерлири (чангыстын саны, хойнун саны). Хойнун санынын кожумактарын шын бижири. Чангыстын санында чуве аттарын падежтерге оскертири, падежтерин ылгап билири.

Утка талазы-биле чоок болгаш удурланышкак чуве аттары.

Бодалды шын чиге илередирде чоок уткалыг чуве аттарындан эн тааржырын шилип билири.

ДЕМДЕК АДЫ. Демдек ады, оон утказы, айтырыглары. Демдек аттарын чуве аттары-биле ажыглаары. Утка талазы-биле чоок болгаш удурланышкак демдек аттары. Бодалды шын болгаш чиге илередир демдек адын шилип билири.

ЭДЕРИНЧИЛЕР. Эдеринчилернин дугайында ниити билиг. Эн хереглеттингир эдеренчилерни (дээш, дег, дугайында, -биле, ышкаш, башка) практика кырынга ажыглап билири.

КЫЛЫГ СОЗУ. Кылыг созу, оон айтырыглары. Кылыг созунун уелерге оскерлири (амгы уе, эрткен уе, келир уе). Болбас кылдыныг илередир кылыг состери.

ДОМАК. СОС КАТТЫЖЫЫШКЫНЫ. Медээ, айтырыг, алгы домактары (чугаалаар сорулгазынын аайы-биле), кыйгырыг болгаш кыйгырыг эвес домактар (у наяны-биле).

Кол сос, соглекчи—домактын чугула кежигуннери. Ийиги черге кежигуннер (хевирлерге чарбас). Домакта состернин харылзаазы. Делгеренгей эвес болгаш делгеренгей домактар. Домак соолунге улуг сек, айтырыг, кыйгырыг демдектери.

Сос каттыжыышкыны. Сос каттыжыышкынында состернин харылзаазы. Сос каттыжыышкынында озек болгаш чагырткан сос.

СОЗУГЛЕЛ. ХАРЫЛЗААЛЫГ ЧУГАА. Созуглел болгаш оон кол бодалы. Созуглелдин ады (эгеzi). Созуглелдин янзылары: тоожуушкун, чурумал, угаап боданыышкын (ниити таныжылга). Созуглелде даяныр состер.

Созуглелдин янзыларынын (тоожуушкун, чурумал, угаап боданыышкын) болгаш чугаа стильдеринин (чугаалажыр, албан-ёзу, чечен чогаал стильдери) дугайында ниити билиг (таныжылга).

Созуглелди логика талазы-биле тонген кезектерге чарары, оларга ат (эге) бээри. Башкынын удуртулгазы-биле созуглелдин планын тургузары.

Созуглелдин кезектерин болгаш кезек бурузунде домактарны харылзаштырары (хенертен, бир катап, оон соонда, долгандыр дээн чергелиг состер-биле, ат оруннаны болгаш эвилелдер дузазы-биле).

Созуглелдернин кол бодалын тодарадыры. Тоожуушкун янзылыг созуглелдин тургузуунун схемазы (эгеzi, кол кезээ, тончuzu).

Белен азы коллективтиг тургускан план ёзугаар тоожуушкун янзылыг созуглелдин эдертии (аас-биле).

Баш удур белеткел-биле элээн каш сюжеттиг чуруктар азы чангыс чурук ёзугаар оореникчилернин корген-билгенинге хамаарышкан (оюннар, хайгааралдар, экскурсиялар дугайында дээш о.ё.) аас болгаш бижимел чогаадыглар. Чурумал болгаш угаап-боданыышкын хевирлиг 2—3 хире домактарны аас болгаш бижимел ажылдарынче кирири.

Бодунун дугайында кыска чага бижиири.

Ээлдек-эвилен болурунун дурумнери. Аас болгаш бижимел чалалга, байыр чедириишкини.

Дилег илередиринин состерин ажыглаары.

Тыва дылдың календарь-тематиктиг планнаашкыны 3 класс

№	Кичээлдин темазы	Капсырылга	Шагы	Эрттирер хүнү	
				План	Факт
1	Домак. Домактың чугула кежигүннери. Үннер болгаш үжүтер.		1	05.09	
2	Кым? Чүү? деп айтырылгар-га харылаттынар сөстөр.		1	08.09	
3	Канчап тур? деп айтырылга харылаттынар сөстөр.		1	12.09	
4	Хуу аттарга улуг үжүктөр.		1	15.09	
5	Кандыг? деп айтырылга харылаттынар сөстөр.		1	19.09	
6	Хыналда диктант.		1	22.09	
7	Частырылгалар-биле ажыл. Катаптаашкын.		1	26.09	
8	Үннер болгаш үжүктөр.		1	29.09	
9	Ажык үннер.		1	03.10	
10	Кыска болгаш узун ажык үннер.		1	06.10	
11	Өк-биле адаар ажык үннер.		1	10.10	
12	Кадыг (ь) болгаш чымчак (ь) демдектерлиг сөстөр.		1	13.10	
13	Е, ё, ю, я деп үжүктөрлиг сөстөр.		1	17.10	
14	Ажык эвес үннер.		1	20.10	
15	Эгезинде <i>n</i> болгаш <i>m</i> бижиир сөстөр.		1	24.10	
16	Хыналда диктант.		1	27.10	
17	Частырылгалар-биле ажыл. Катаптаашкын.		1	07.11	
18	Сөстүн тургузуу (составы).		1	10.11	
19	Чаңгыс дазылдыг сөстөр.		1	14.11	
20	Сөс иштинге катаптаан ажык эвес үннерни шын бижиири.		1	17.11	
21	<i>Тыл, тик, төк, тырт, теп, тут</i> деп сөстөрни кожумактар немежирге шын бижиири.		1	21.11	
22	-дыр, (-дир, -дур, -дүр, -тир, -тур, -түр) деп артынчы сөстү бижиири.		1	24.11	
23	Дефистеп бижиир нарын сөстөр. Катаптаашкын.		1	28.11	

24	Хыналда диктант.		1	01.12	
25	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын.		1	05.12	
26	Ниити билиглер.		1	08.12	
27	Чүве ады.		1	12.12	
28	Чүве аттарының саннарга өскерлири.		1	15.12	
29	Чүве аттарының падежтерге өскерлири.		1	19.12	
30	Хуу аттарны шын бижири.		1	22.12	
31	Чүве адынга ниити катаптаашкын.		1	26.12	
32	Хыналда диктант. Катаптаашкын.		1	29.12	
33	Демдек аттары.		1	09.01	
34	Чурук-биле ажыл. Чогаадыг «Күскү арыгда».		1	12.01	
35	Сан аттары.		1	16.01	
36	Хыналда диктант		1	19.01	
37	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын.		1	23.01	
38	Эдеринчилер.		1	26.01	
39	Кылыг сөстери.		1	30.01	
40	Чогаадыг «Чуңгуда»		1	02.02	
41	Кылыг сөстөрүниң үелерге өскерлири.		1	06.02	
42	Кылыг сөзүнге ниити катпатаашкын		1	09.02	
43	Хыналда диктант. Частырыглар-биле ажыл.		1	13.02	
44	Чугаа кезектеринге катаптаашкын.		1	16.02	
45	Грамматиктиг сайгарылга-лар. Сөстүң үн-үжүк сайгарылгазы.		1	20.02	
46	Грамматиктиг сайгарылга-лар. Сөстүң тургуузун сайгарары.		1	27.02	
47	Грамматиктиг сайгарылга-лар. Чүве адын сайгарары.		1	01.03	
48	Грамматиктиг сайгарылга-лар. Демдек адын сайга-рары.		1	05.03	
49	Грамматиктиг сайгарылга-лар. Сан адын сайгарары.		1	12.03	
50	Грамматиктиг сайгарылга-лар. Кылыг сөзүн сайгарары.		1	15.03	
51	Домак дугайында ниити билиглер.		1	19.03	

52	Медээ, айтырыг, кыйгырыг домактары.		1	22.03	
53	Домактың кежигүннери.		1	23.03	
54	Домактың чугула кежигүннери.		1	02.04	
55	Ийиги чергениң кежигүннери.		1	05.04	
56	Домакта санай адаан сөстөрниң аразынга биче сек.		1	09.04	
57	Хыналда диктант.		1	12.04	
58	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын.		1	16.04	
59	Катаптаашкын.		1	19.04	
60	Домакта сөстөрниң харылзаазы.		1	23.04	
61	Диктант		1	26.04	
62	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын.		1	30.04	
63	Сөзүглел.		1	03.05	
64	Чугаа сайзырадылгазы. Эдертиг		1	07.05	
65	Созуглел. Созуглелдин темазы		1	10.05	
66	Созуглел. Дужуруп бижилге		1	14.05	
67	Хыналда диктант		1	17.05	
68	Частырыглар-биле ажыл. Ниити катаптаашкын		1	21.05	